

jejo, je izdelal parno mašino tako, da zdaj veže še tako daljne morja in dežele v kratkem času in vleče najtežje tovore kot čaroben konj, pred katerimi bi naši predniki stermeli in rekli: „Tega ni človek sam si izmislil; „hudoba“ mu je pomagala!“

Čudno je, da ljudje tako radi stare čase k novim ravno gledé železnic primerjajo; pa v prostem govoru je mnogokrat veliko pomembe, in spolnuje se stari pregovor:

Prišli bodo dnevi hude sile,

Turške mule bodo Rajno pile.

In že jo pijejo, pa ne nosijo kervolokih Turkov preteklih časov, ampak otvorene ladije, ktere prenašajo pridelke in izdelke iz črnega morja po Donavi in dalje po rekah ali pa železnicah iz Azije skozi Evropo v Ameriko in zopet nazaj.

Kraljica današnjega časa je parna mašina, bodi si na ladii ali na železnici ali v fabriki. Že zaostajajo narodi, kateri ne napredujejo neprenehoma z njo vred.

Tovori, ki so počasi lazili kakor polži po cestah, so minuli; ceneje in ložeje je potovanje in zavoljo tega tudi več ljudi potuje. Tù veljá to, kar smo rekli od ceneje obleke. Parobrod premika ljudi, jih vabi v tuje dežele, da ondi sami vidijo, slišijo in skušajo.

Slednji vé, kakošna pomoč so parnice na vsako stran kupčii.

Pa tudi omika leti z njimi v vse kraje sveta po bukvah in časnikih.

Al človeški um šeni zadovoljen s tem, da si je sopar tako podvergel; že pošilja svoje misli, ki so se mu komaj v glavi izcimile, po telegrafu v najdalje dežele. Zavoljo tega je tudi velika pomemba v tem, da gré telegraf od nekadaj že tik železnic, ker sta si sorodna, in sta slavno overgla staro kopito sveta.

Ne bomo dalje govorili; zakaj to vse je še le začetek, kje je še konec? Prihodnost nam je zagernjena, pa rěči smemo, da bo človeški um overe kraja in časa še vse bolj premagal, kakor doslej. Zgodí naj se pa to kakor kolj, vse se bo nazadnje zedinilo v svobodi človeški v najlepšem pomenu te besede!

Po K. Müller-u.

Zgodovinski pomenki.

Kako daleč je segala zemlja starih Japudov?

Spisal Davorin Terstenjak.

Ako beremo dotične verste gerških in rimskih pisateljev o starih Japudih, se prepričamo do dobrega, da je zemlja starih Japudov segala od Adrije do stočja Kolpe v Savo.

Vse dotične verste hočem pod opazkami navesti.

Čujmo najpervo Plinija, kateri Japude stavlja v sosesečino Karnov. ¹⁾

Iz Plinijevega spisa se vidi, da so Japudi segali do Timava (Timao), in kraj jadranske obali do Divina (Duina), ker tam je stal stari Pucinum. Kraj Timava so tudi po Virgiliju. ²⁾ Iz drugega mesta pri Pliniju vidimo, da so Japudi stanovali med Karni in Istrani. ³⁾ Kraj morja so se raztegovali do reke „Titius“ po ravno istem Pliniju ⁴⁾, kateri spet v 21. poglavji piše, da je bila meja Japudske pri reki „Tedanius“, to je dnešnji Obrovac. ⁵⁾

Strabon ni tako točen. Pervič se moti, da iz gor „Jullus“ in „Phlygadius“ dá izvirati reki Savo in

Dravo. „Phlygadii montes“ so balške (bavške) planine. Vendar, ker Strabon ¹⁾ blizo teh planin postavlja Japude, tedaj ta okolščina poterjuje, da Plini, Servi in Virgili imajo prav, ako do Timava postavljajo stanovališča Japudov. Iz Strabona tudi vidimo, da so Japudi segali do Segestike. Ker Plini Segestike postavlja na iztočje Kolpe v Savo, tedaj so Japudi segali do Siska.

Al kako daleč je segala zemlja Japudov na severu?

Strabon ²⁾ nas spet podučuje, da do snežnikov. ^{*}) Iz 4. knjige ³⁾ Strabonovega zemljopisa vidimo, da „albius mons“ ni bil v Dalmaciji ali pa v Hercegovini, kamor ga nekteri pisatelji postavljajo, ampak proti dolnji Panonii in Dunaju, toraj snežniške planine. Severna meja Japudov se je toraj vlekla od Timava prek čez Kras proti Javorniku, in čez Javornik proti staremu Tergu, kjer je stalo mesto Japudov Terpo, od ondot čez Metlje, kjer je stalo mesto Japudov Metulum — do bregov Kolpe tje do njenega iztočja pri Sisku.

Vipava je že bila last panonskih Slovanov, kakor tudi so slovenske naselbine segale čez Hrušico do Ogleja (Akvilleje), kakor iz Strabona vidimo, kateri piše: „že v bližini morja in v okolici oglejski stanujejo nektere betve Norencov“ (Strabon Geog. IV). Pred prihodom Vlahov (Keltov) so Slovenci segali do Tersta, al ker so se Vlaha okoli 400 pred Kristom, ter 360 — 335, dalje okoli 280 pred Kristom začeli gnati čez planine v gornjo Italijo skoz zemljo ilirskih Venetov, prek Soče, Krasa doli proti Dalmaciji, in od ondot prek do Belgrada in Zemuna, kjer jih najdemo ob času Rimljanov pod imenom Skordiskov in Tauriskov, so tudi mogli prvotni slovenski prebivavci se iz svojih stanovališč umakniti. Nekaj Keltov je med jadranskim morjem in Vipavo ostalo, zato so gerški pisatelji vedili povedati, da Japudi so s Kelti zmešan rod. Od Vipave prek čez Ljubljano proti Celju in od ondot kraj pohorskih panog proti Dravi, od Drave prek čez Slovenske gorice do virov Rabe proti Dunaju so stanovali panonski Slovenci, kateri so proti iztoku segali od virov Kolpe do Siska in od ondot prek čez Koprivnico — blatensko jezero — čez pleško jezero (Neusiedler-See) do Dunaja. ^{**)} V zemlji starih Panonov najdemo edino vlaško naselbino od reke Tiše do Rabe, za Rimljanov znano pod imenom „deserta Boiorum.“

Stari Japudi so bili zendski rod, ^{***)} betva Ilirov, katerih prvotna domovina je bila Media. Njihovi sorodniki

¹⁾ Strab. Geogr. I. 7. „Porro Japydes circa hos habitant locos.“ ²⁾ Strab. Geogr. I. 7. „Oera hummillima pars est Alpium, ab Rhaetia ad Japydes usque porrectarum, apud Japydes rursum se attollunt montes, vocanturque Albii“ itd. ³⁾ „Siti namque sunt Japydes in Albio monte, qui finis est Alpium: admodum alto, atque illinc ad Panonios et Istrum, hinc ad Adriam porriguntur, belliosa equidem gens“ itd.

^{*}) Proti Istri so Japodi segali do reke Formis. Pis.

^{**)} Ker so Japudi samo segali do Siska, toraj v horvatsko-pri-morskem okrožji v ličkem in ogulinskem kotaru stanovali, — Apian (in Illyricis) pa terdi, da se je zemlja Panonov po dolgem raztegovala od Japudov do Dardanov, Dardani pa so bili naseljeni med Drinom in Uno tik do Save, tedaj je vsa zemlja od Metul do ustja Dravinega pri stari Mursi — dnešnjem Oseku — bila last panonskih Slovanov. Spomeniki pričujejo, da tudi okrožje med Uno in Gline je bilo po slovanskih Panonih naseljeno, kar se tudi iz gori omenjenega Apiana spozna, ker piše, da so Panoni segali do Dardanov, kateri so tudi bili ilirski rod. (Glej Hahn „Albanesische Studien“ str. 237). Pis.

^{***)} Da spoznamo, kakošna razmera vlada med ilirskim in slovenskim jezikom, hočem tukaj postaviti makedonsko-ilirsko besedo Ζειρήνη. Po Hesychiji je Zeirene bilo ime boginje Ilirov Aphrodite-Venere. Zeirene pomenjuje zlata. V zendskem jeziku se veli zairi, zaranja, zlato, in beseda se ujema, ker je zendski glasnik z = sansk. h, s sansk. hari, hiranja, aureus, v slovensčini zal, zel — zalato — rusk. zoloto = z'loto. V nemščini: gold.

¹⁾ Plin. lib. 3. cap. 18. „Alsa, Natiso cum Turro prae-fluentes Aquilejam coloniam 12 millia passuum a mari sitam. Carnorum haec regio, junctaque Japidum, amnis Timavus, Casellum nobile vino Pucinum: Tergestinus sinus“ itd. ²⁾ Virgil, Georg. 3. „et Japidis arva Timavi.“ ³⁾ Plin. 3, 5. „Veneti, Carni, Japydes, Istri, Liburni“ itd. ⁴⁾ Plin. 3, 19. „Nonnulli in flumaticum sinum Japydiam promovere“ itd. ⁵⁾ Plin. 3, 21. „Tedanium, quo finitur Japydia.“ Pis.

so bili Epiroti in Makedonci. Ostanke tega junaškega naroda so še dnešnji Albanci ali Škipetari. Ilirski rod ni bil helenski. Kakor že Polybi piše, so ilirske narečja si tako na razno stale, da so se Makedonci in epirski Iliri težko razumeli, kakor se še tudi danes Albanci in njegov sorodni Gegar težko zastopita. „Škipetar“ pomenjuje po Hahnu „Lanzenwerfer.“ To tudi pomenjuje staro ime naroda, kateri je po Herodotu od Istra do Adrije prebival — Sigyn. (Herodot 5, 9. Glej tudi „Novice“ leta 1858 str. 171). Že zgodaj se je ilirska betva Henetov ali Venetov odcepila od Ilirov, in se nasadila kraj obali venetskega morja. Tudi Liburni in Dalmati so bili soplemeniki Japudov. Ravno v ta rod so spadali Armenci in Frigijanci, akoravno, kakor drugače ni mogoče, je vladala med jeziki teh narodov narečna različnost (glej: Grotefend, zur Geog. und Gesch. Altitaliens Heft IV. S. 61).

Ker sta se zendski in sanskritski rod (pervega imenujejo jezikoslovci tudi zapadno-arjanskega, drugega iztočno-arjanskega) že v temni predhistorijski dobi v Azii razkalala, in še je med učenimi prepir, ali so betve iztočno- ali pa betve zapadno-arjanskega debela prej v Evropo prišle, tedaj prišli v ilirski polotok, ali pa zendski Iliri.*)

Čudno je, da iztočno-arjanske Helene globljeje najdemo kakor zapadno-arjanske Ilire. Ob času svetega Hieronima se je še govoril jezik ilirski; ker on sam piše: „Hunc librum (Ezechielem) etiam linguae meae gentis dedi.“ On je tedaj preroka Ezechielja predstavil v ilirski jezik. Zemljo starih Ilirov so si osvojili Rimljani, in jo nakvasili z latinskim življenjem, kateri je pozneje služil za moč italijanščini.

Slednje ostanke so iztrebili iz severa pridši Horvati, kateri so v 6. in 7. stoletju obsedli Japudijo, Istro, Liburnijo in Dalmacijo. Gotovo se še najde v isterskem in dalmatinskem narečju dosti staro-ilirskih besed, — al nihče se ne potruži, da bi jih nabral. Imena mest še imajo večidel ilirske korenike z horvatsko-slovenskim prikrojem, kakor: Bukar — Bokez, primeri škipetarsko besedo: bokeri, zerrissene Felsgegend, — Skemba, primeri škipetarsko skemb, Felsen, — Lisa, škipet. lis, drevo itd.

Japudov, Ilirov, Liburnov, Dalmatov, Istranov in Venetov**) ne bode nikdar kritičen zgodovinar slovenskim narodom prištevati mogel.

(Konec sledi.)

Nekaj od narodnih pesem in napevov Slovanov.

Med prednostmi slovanskega naroda ni najzadnja, da on, in sicer večidel prostejša množica ljudstva, svoje misli in čutiljeje v sicer neumetnih pesmih brez pripravljanja lepo izraziti zna. Pregledavši pa te pesmi natanjčnije bomo našli v njih neizmeren zaklad prelepih napevov, žlahnih čutiljejev, bistrumnega duha, dobre volje, izvirnosti in različnosti, ktere natanjčnije preiskavati bi občinskemu glasništvu v gotovo velik prospah bilo. — To so tudi že inostranski skladatelji spoznali in mnogokrat rabili slovanske narodne melodije — na primer občeno znano „Polonaise.“

Čujejo se pogostoma jednaki si napevi — le z različnim tekstom — pri raznih slovanskih narodih. Če tudi ne dvomimo, da so nekteri teh napevov še le pozneje od enega naroda do drugega prišli, smemo vendar iz verjetnih vzrokov terditi, da so drugi že izperva vseh Slovanov občna lastnina bili. Da je to resnica, se bomo prepričali, ako

*) Slavni Pott misli, da so Iliri pred Heleni v Grecii stanovali (glej Pott „Ungleichheit menschlicher Rassen“ str. 71).

**) Da so stari Veneti bili zendsk rod, toraj zapadnoarjansk, in ne sanskritsk, kakor Slovani, Germani itd., se vidi iz Ariana, kateri piše, da so se Veneti prej kakor so se kraj reke Pada (Po) naselili, vojevali z Assyrci. Medopersijske vojske z Assyri so vsem dobro znane, primeri Eusthat in Dionys. str. 127.

razmerje in razširjenje posamnih pesem natančno pregledamo. Ako je pesem med enim narodom zlo razširjena, razmerju jezika prilična, pri sosednem pa se čuje redkeje in ima gledé na jezik nepravilne poteze posamnih zlogov, smemo gotovo reči, da je prvemu lastna, drugemu pa le izposojena in prvotno neznana bila. Najdemo pa tudi, da narodi, ki so si sosedje, imajo pesmi, od katerih bi se reči smelo, da niso bile začetno lastnina onega naroda, ki jih je ohranil, ampak sosednega, ki jih ali več ne pozna, ali pa le zlo predelane. Če je pa nasproti napev (viža) med dvema narodoma jednako razširjen, besedam (tekstu) jednako priličen in se sploh dá razmerju in posebnostim različnih jezikov primeriti, ga smemo izvirno lastino vseh imenovati.

Tako je, na primer, napev poljske pesmi: „Stala nam sie nowina, Pani Pana zabila“ očevidno po slovaškem „Černe oči pojdte spat“, posnet, ker je razmerju poljskega teksta neprimeren, ter se veliko bolj duhu slovaških pesem priličiti dá. — Nasproti pa je napev poljske napitnice „Pije kuba“, napevu češkega „Ja mam koně“ celó podoben, se obema jezikoma lepo prileže, in ima tudi tako občn slovansk značaj, da ga smemo gotovo izviren občinsk slovansk napev imenovati, ki je pa že podložen bil mnogim tekstom.

Dobro bi tedaj bilo, ako bi se pri naberanju slovanskih narodnih pesem, natankno vselej povedalo: kje da se posebno pojejo. — Prihodnjič nekaj o narodnih pesmih Vendov gornje Lužice.

Prevodil Franjo Verhovski.

Slovanski popotnik.

* Slavni naš gosp. Matija Majar spisuje in bode kmali dokončal zanimivo delo, ki ga misli na svetlo dati pod naslovom „Uzajemni pravopis slavenski“ — to je „kratka slovnica glavnih narečij slavenskih.“

* Društvo krajskega muzeja je te dni dalo na svetlo drugi zvezek svojega letnika pod naslovom „Zweites Jahresheft des Vereins des krainischen Landes-Museums“, ktereга vreduje gosp. kustos Karl Dežman in obsega mnogo zanimivih doneskov k naturoznanstvu domačemu, na priliko, naturopisje ljubljanskega močirja, sistematični popis krajskih školjk, popis nekterih podzemeljskih jam itd.

* „Časopis muzeja češkega“, ki ga vreduje gospod Vaclav Nebesky, in „Živa“, časopis naravo-sloven, ktereга vredujeta gosp. prof. dr. Jan Purkyne in Jan Krejči, v vsakem zvezku lepo razodevata možko napredovanje naših slovanskih bratov na Češkem ne le v različnih vedah, temuč tudi v jeziku domačem, v katerem spisujejo visoko učene stvari ravno tako gladko kakor proste povestice. Med mnogimi drugimi spisi nas je mikal posebno sostavek (z obrisi) o čepinjah (lebkách) človeških v obče in o slovanskih posebej; zanimiv je tudi obris poti, ki jo je na nebu obhodila letošnja (Donatova) repata zvezda od 28. avgusta do 29. sept., in več drugega.

* Poslednji list „Slov. Prij.“ naznanuje, da društvo sv. Mohorja prihodnje leto misli izdati „Drobtince za leto 1859“, poslovenjeno slavnoznano nemško knigo „Humberts Gedanken“ in pa Lavtizarjevo „zgodovino misijonov v Ameriki“, in da se bo prihodnje leto zastran društva marsikaj pre naredilo in poravnalo v srečo in slavo njegovo. — Nadjamo se, da bojo pre naredbe se stikale s prvotnim namenom domorodnega društva, in da bo potem koristno naše društvo čedalje več družbenikov štelo.

* „Zornica“ se bode imenoval novi almanah, ki ga bo za leto 1860 pervikrat izdal gosp. Anton Janežič v Celovcu. Po naznanilu „Glasnikovem“ bode osnovan po ravno tistem načinu kakor je bil „Koledarček slovenski.“

* V Zagrebu pride almanah za leto 1859 na

Utegnilo bi to važno biti gospodinjam, kadar hočejo kokli podložiti jaje, da za gotovo vejo: ali je násad za kaj ali ne.

(Slepec ali slepír — Blindschleiche — je koristna nam živalca). Neumni ljudje jo preganjajo, češ, da je strupena, škodljiva! In vendar je prijatelica kmetijstva in vertnarstva; zakaj ona pokončuje črve, gosence in mnogo družega merčesa. Prizanesujte ji tedaj, če sami sebi dobro hočete. Strupena že celó ni; zato smo vam mi porok. Saj slepec še kača ni, ampak le gašarica ali martinček brez nog, pa kačje podobe. Kdor ne verjame, naj praša naturoznance. Da je slepec slep, je tudi bôsa; prav bistré oči ima, čeravno majhne. Prizanesujte tedaj koristni živalci, in skusite, da prav veliko slepcov dobite na vert — pokončali vam bojo obilo škodljivega merčesa.

(V hrame ali keldre položeni led se ohrani dobro in dolgo), če se s smerečevjem in jelovjem dobro pokrije. Obilo skušinj je to do dobrega poterdilo.

(Polivanje rastlín z vročo vodo) kaj dobro tekne takim, ktere rastejo v kiselkasti zemlji in zatega voljo hirajo. Na Rusovskem polivajo kumare z vročo vodo in v Petrovem gradu imajo že perve dni sušca zrelih kumar dosti. Naj bi tudi naši vertnarji pri taki zemlji to poskusili!

Ogled po svetu.

Kako Amerikancom délo spod rok gré.

(Konec.)

„O, tega so postave krive!“ reče marsikdo. — Ni res, rokodelc sam je tega kriv. Naroči le kakemu rokodelcu majhno stvar, in vidil boš! Najprvo pride mojster, vzame pošét v roko, in meri pol ure; čez nekaj dni pošlje svojega družeta, kteri sopet meri in odide po reči, kterih potrebuje. Potem stori svoje delo. Na to pride sopet mojster in ogleda družetovo delo in nazadnje pride rajtenga. V Ameriki bi bil mojster sam to reč v eni uri naredil, družé bi mu bil pa ta čas domá delal. Al pri nas je mojster preimeniten za to in — prelahkoben!

Ti sam si tedaj najbolj kriv! Sramuješ se tega ali unega dela. „To ni moje delo“, praviš, pa samo zavoljo tega, ker se sramuješ, z orodjem svojega stanú čez cesto iti. Pojdi le v Ameriko in poglej bogatega kupca, kako sam dela, kadar se mudí, in golorok pomaga svojemu hlapcu nakladati ali skladata! Pojdi v Ameriko — in stavim, da se čez leto in dan svojega stanú več ne boš sramoval; delal boš drugače, in ljudje, kterim imaš delati, bodo desetkrat bolj zadovoljni s tabo kakor pred; zakaj hitreje, bolje in ugodneje bodo postreženi.

Ali ne verjameš tega? Pojdi le h kakemu sodarju. Pri nas se že sodar ponaša s tem, če izdelava v enem dnevu sodček, ki derží pol vedra; v Ameriki bi ne mogel shajati, če bi ne izdelal v dnevu treh; pa še s šestimi železnimi obroči okuje vsacega. Od kod pride to?

V Ameriki se ljudje učé, kako morajo delati. Učé se vsako reč prav prijeti, da jo hitreje in ložeje izdelajo. Ne rečemo pa: Poberi svoje kopita domá in pojdi za vselej v Ameriko. Nihče ne more terjati, da bi kdo svoji domovini in vsem šegam za vse svoje žive dni slovó dal. Tudi ne more nihče misliti, da se bo kdo rojenim Amerikancom dal z nogami teptati in da bo ob nedeljah njih hinavšinosť posnemal ali v kerčmah pohajkoval. Nihče ne more terjati, da bi se kdo, ki je v tako lepi domovini domá, šegam in navadam tujega naroda podvergel, ker se ta narod nikdar ne bo po njem ravnal; al to se smé pa vendar terjati, da ne pošlješ svojega sina iz Ljubljane na Verhniko ali v Medvode ali v Šiško v „fremd!“ —

Iz tega, kako Amerikanci delajo, iz urnosti vsega življenja in gibanja, iz nemogočosti se dolgo pomišljevatí, iz sile, se vsake reči ročno lotiti, — iz vsega tega se dá previditi, zakaj da se Amerikanci nikolj ne deržé stanovit-

nega poklica. Jul. Fröbel piše v omenjenih bukvah o tem sledeče: „Stanovitnega poklica v Ameriki ne poznajo. Ko pride kdo čez več časa iz Amerike sopet v Evropo, zlasti pa v naše kraje nazaj, mu je oserčje nekako tesno, skoraj bi rekel, razžaljeno, da se mora dati sopet po poklicu, stanu ali „značaju“ zapisati, ko se je že privadel, gospod I. I. biti, ki se pečá danes s tem, jutro z drugim opravilom, po katerem ga pa nihče na tem svetu popraševati nima. V zedinjenih deželah severne Amerike ni nihče kmet; slednji je gospod, kteri ima toliko ali toliko sveta, ki ga obdeluje ali pa obdelovati dá, ali kteri nima nič sveta, ga pa drugemu obdelovati pomaga. Nihče ni krajač (žnidar), ampak gospod I. je, kteri ima svoj kapital v fabriki za obleko naložen, ali ima magazin za obleko ali je pa streže v takem magazinu. Nihče ni pisatelj ali knjigotiskar, ampak gospod A. je, kteri je lastnik ali izdajatelj ali soizdajatelj tega ali unega časnika. Gospod A. je bil pa lani še učitelj, in v štirih ali petih letih bo diplomat, starinar ali predsednik kake železniške družbe. Morebiti da kupi gosp. A. od gosp. B. tudi njegovo posestvo, od gospoda I. magazin za obleko, poleg tega je pa tudi zdravnik, polkovnik (oberst) in Bog vé, kaj družega še. Iz tega se vidi, da vedó v Ameriki malo od tega, kar imenujemo mi stan ali poklic; vse se giblje in dela po fabriško, po kupčijsko. Samo tisti, kteri potrebujejo več učenosti, imajo bolj stanoviten stan, namreč duhovni, zdravniki, advokati; in te stanove imenujejo posebno poklice (professions).

Francozje čedalje manji.

Soldaška mera pred letom 1789 je na Francozkem znašala pri pešcih 5 čevljev in 1 pavec, pri konjkih pa 5 čevljev in 3 pavce. Leta 1818 niso več mogli armade s to mero dopolniti; soldaška mera je bila tedaj znižana na 4 čevlje in 9 pavcov. V letu 1830 so jo mógli vdrugič, v letu 1848 pa v tretjič znižati. Če bi mera od leta 1789 še dandanašnji veljala, bi moglo 120,000 vojakov iz francozke armade stopiti. Tako so Francozje čedalje manji.

Zgodovinski pomenki.

Kako daleč je segala zemlja starih Japudov?

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Med važnišimi japudskimi mesti imenujejo stari pisatelji: Arupio, Monaetio, Vendo, Terpo in Metulum. Lega prvih treh ni še določena; Terpo je stalo tam, kjer stoji stari Terg bližo Loža, Metulum pa tam, kjer vas Metule — Metlje v obloški fari na Notranjskem. Breg, na katerem je terdnjava starega Terpa stala, se velí dan današnji: Ulaga. Terpo in Metule ste utegnile izperva biti slovenske mesti sosednih slovenskih Panonov, ker se imeni prav naravno daste iz slovenskega razlagati od terp, Hügel, Haufen; horvaški: terpiti, anhäufen, anfüllen, in mesto je zares po bregu in pod bregom stalo. Metule od metiti, hauen, — Metule, ime posekanega loga v gornji savinski dolini. Ker se junakost Japudov hvali, tedaj so si ob dobri sreči utegnili te izvirno slovenske mesti prisvojiti in Slovence pregnati.

Da je Metulum tam stalo, kjer današnje Metlje, je že naš učeni Poženčan dokazal, in vse nasprotne mnenja temeljito overgel. Hočem tukaj njegov pretres postaviti, v katerem bistróumno popravlja zmote starih pisateljev, takole:

„Zavolj nekterih, ki menijo, da so bile Metlje (Metulum) tû, kjer je dan današnji Metlika, opomnim, da so Metlje bile, kjer je še dan današnji vas Metlje v obloški fari, to je, od prifarne vasi eno uro proti Ložu. Da so tukaj, ne pa kjer je Metlika, Metlje bile, se kaže, ako pomislimo le-to:

1. Metlje so bile, kakor stari pisavci Strabon in še drugi terdijo, v Japudii (Japydia), tukaj pa stoji vas Metlika; Metlika pa ni v nekdanjem Japudji, ampak v Panonii. Ko je cesar Oktavijan Polo razdjal, je šel, kakor pravijo, naravnost nad Metlje. Od Istre in Tersta ste bile nekdanj dve poti na današnje Krajnsko; ena čez Podkraj (Okra), druga pa proti Ložkemu (cerkniškemu) jezeru, čez Šneperske gojzde, kakor se po današnje reče „od Pivke memo cerkniške steklarne (Glashütte) ali pa čez Pogačo.“ Ko bi bil cesar od Pole hotel proti Metliki iti, bi bil moral čez Podkraj gredé po velikem ovinku v Emono priti; memo ložkega jezera bi ga bili Japudi pri Oblokah, kjer so zdaj Metlje, ustavljali; saj so bili to d že nekdanj prebivavci, kakor se še po izkopanih denarjih in družih ostankih sledí. Nespametni bi bili Japudi, če so ga že mislili ustavljati, ako bi ga ravno pri Oblokah, kjer je za to najpripravniši kraj, ne bili ustavili. Od Oblok pa čez kakšine hoste, griče, doline, jarke, ovinke, tačas tudi še močvirja, bi bil mogel s svojo vojsko hoditi! Ako bi bil šel po današnjim Horvaškem, bi se bilo reklo, da gré čez Livorje v Panonijo, — pa je le od Japudja govorjenje, ne od Livorja ne od Panonije; verh tega bi ga bili na ti poti Livorjani in Japudi ustavljali, zlasti v brežnih krajih, od kar pa do Metljá ni nikjer nobenega spomina.

2. Od Metlike tudi ne velja, kar Flor III. XII. 7. pravi, ko ima Metlje v mislih, da namreč Ilirci tudi pod planinami živé, in najznotranje doline pri soteskah varvajo, kjer stermiti potoki ali hudourniki meje delajo. Ako se res tudi na metliško ravnoto od nekterih strani čez griče in doline pride, je pot do nje vendar tako odperta, da bi nič ne pomagalo za nje bran zaperati kake soteske, in ravni prostor okoli same Metlike je tako velik, da bi se nihče ne čudil, da ljudje na njem prebivajo, kakor Flor od Metulj, tako reči, kot od neke posebnosti govori, da Ilirci tū pod planinami stanujejo in da jim stermiti potoki meje delajo.

3. Je po Apijanovem spričevanju mesto Metlje stalo na ravnoti verh nekega z drevjem zarašenega hriba, med dvema gričama, ki sta bila verh te hribovske ravnine. Na Kranjskem, kar se je nekdanj k Japudi štelo, ni nobene tako velike ravnote v hribih, kot jo ima obloška fara, in ravno na ti hribovski ravnoti so sém ter tje griči najpripravniši, s strelom iz lokov in tudi sicer se braniti. Metlje so bile med dvema, ali če hočemo, še med več griči. Na najnižjem je bil var ali zbornica, kamor so bili sprejeli rimsko posadko, ktera je zbornico potlej zažgala. Dan današnji se imenuje ta grič Tlačica v razloček večjega hriba, ki zraven stoji, in se mu Tlaka pravi. Da je Tlačica zapušeno seliše, se še zdaj pozna, ker je okoli in okoli lepo uglajena, po verhu pa zravnana. Tudi Schönleben v svojem „Apparatus Carnioliae antiquae“ pravi, da so bile Metlje tū, kjer je zdaj Metlika; pa Metlika ni na hribji ravnoti, ampak nekoliko je je na klancu, nekoliko pa tudi v nizki ravnini. Kluver ni blezo nikoli sam teh krajev vidil!

4. Pri Metljah so bile vode, ki jih je ložko jezero napravljalo. To jezero je stalo na ravnini zdaj imenovani: „Na Resji“, kjer se še dan današnji močviren svet vidi, in se sém ter tje lijaki poznajo, ki so nekdanj vodo točili, kar tudi ustne izročila med ljudstvom spričujejo. Okoli Metuljskega vara ali zbornice je globoko jezero stalo; lijaki, iz katerih je voda kviško vrela, se tudi še zdaj poznajo; pri eni strani je bilo sedlo, nad katerim je bila voda plitviša, da je bilo mogoče čez njo most napraviti v var. To je tisti kraj, od kterege Flor pravi, da se je vojak pomišljeval od vode in sovražnika moten, in da mu je Cezar škit iz roke zgrabil in prvi serčno naprej šel pred trumo iz premakljivega turna, v katerem je bil zgornji most.

Res, da so tudi pri Metliki vode, pa sovražnika bi

vode Kolpa, Kropa in Lahinja ne plašile posebno, ker bi zavolj teh vodá lahko po suhem jo v Metliko udaril, in bi mu ne bilo treba, se ravno pri Metliki čez vodé siliti.

S tem ko pravim, da Metlje niso bile tū, kjer je zdaj Metlika, pa ne rečem, da tū nekdanj ni nobenega mesta bilo; saj še za marsiktero drugo nekdanje mesto ne vemo, kje je ravno bilo. Eno zmed njih je utegnulo ravno tū biti, kjer je zdaj Metlika; ravnote kakor je metliška zraven rek, kakor je Kolpa, so večidel nekdanj tudi kako mesto imele.“

Tako gosp. Poženčan.

Iz razvalin stare japudske Terpe izkopujejo še barske dnarje, kateri na eni strani imajo podobšino konja, na drugi pa kozla. Kozje podobšine medene, kamnitne in železne izkopujejo tudi pogostoma v Liki in Kerbavi. Na ilirsko-macedonskih starih dnarjih se tudi večidel koza vidi, kar pričuje, da je ta žival v posebni časti bila pri ilirskih rodovih. Dalje doli v zemlji starih Trakov pa se najdejo podobšine osla, in znano je iz gerških pisateljev, da je Trakom v panir oslova podobšina bila.

Ta članek sem spisal, da bi v slovenskih domoljubih, kateri živijo na zemlji nekdanjih ilirskih rodov*), veselje izbudil in skerb za pobiranje jezikarskih in arheoloških ostankov junaškega ilirskega naroda.

Kratkočasno berilo.

Za pokušnjo iz delca:

Mlinarjev Janez, slovensk junak, ali vplemenjenje Teharčanov.

Po narodni pripovedki iz srede 15. stoletja, složil za gosposke in kmečke ljudi K. Žavčanin.

(Konec.)

Kaj se zgodi! Teharska četa je bila, kakor navadno, nekega večera se sopet v tabor povratila z novico, da je verh nekega hriba zagledala neizmerno turško vojsko bližati se v pomoč Belemu gradu. Čul je namreč turški car Mohamed v Carovem gradu, da je junak Ivan Sibirjanin s križarsko vojsko v njegovo deželo priderl, da mu Beli grad oblega i hudo stiska. Razserdil se je tako nad tem, da so se mu v jezi ustnice razklale. Berž nabere silno vojsko, da si reši Beligrad.

Vojska je skoro nejevoljna i sita bila tako dolgočasnega oblegovanja, posebno pa naši Teharčani. Sibirjanin to opazivši, jih je začel vsaki dan na drugo stran razpošiljati, samo da bi jih ohranil vesele i dobrovoljne. „Ako jih je ravno malo“ — je večkrat rekel — „so mi vendar ljubši kakor polovica moje druge vojske. Vsi so pravi junaci, nepremakljivi v boji kakor zid. Niso zastonj slovenske kervi!“

Ko Mlinarjev Janez to novico Ivan-Sibirjaninu v tabor prinese, spravi ta, ko previden vojskovodja, svojo vojsko še tisti večer v bojni red. Teharčane postavi v sredo na najnevarniše pa tudi najčastneje mesto. Celo noč je tako križarska vojska v bojnem redu stala. Zjutraj se privleče gosta megla od savskih bregov, ter celi križarski tabor na debelo obda, da ni bilo moč ne pet korakov spred sebe viditi. —

Okolj desetih se začne vzdigovati. Sedaj zagledajo križari Turkov kakor listja i trave. Čez noč so se bili na nasprotnih gričih v terden tabor združili. Le mala dolinica je eno armado od druge ločila, ki ste se serdito gledale. Turki so od daleč na kristjane kričali, jih „garjeve pse“ psovaje. „Naj le pridejo bliže“ — so vikali — „da bodemo pili kristjansko kervi!“

To pa je kristjane tako razjarilo, da so že težko pričakovali znamenja na boj. Al Sibirjanin je bil preizurjen

*) Tukaj še naj postavim, da je tudi Suidas zapisal povest Ilirov, po kateri so se oni sami šteli za persijske soplemenike „ὁ δὲ περσίδος ἀντρούς φασιν“; primeri Lazius str. 176.